
BALŠA RAJČEVIĆ

Likovna galerija
Kulturnog centra
Beograda

6 — 19. II 1984.

BALŠA RAJČEVIĆ

Savremena kretanja
Sveska br. 182

SAVET GALERIJE:

Moma Antonović
Vera Božičković Popović
Dragoslav Bošković
Nandor Glid
Olga Jančić
Prof. Lazar Pejić
Ljiljana Popović

Izdaje: Kulturni centar Beograda
Urednik: Ljiljana Popović
Štampa: Škola za ind. oblikovanje,
Beograd, Krupanjska 3
Tiraž: 200 primeraka

BALŠA RAJČEVIĆ

U svakoj slici i kod većine skulptura mogu se u procesu nastanka razlikovati podloga i nanosi. Kod slika je podloga gotovo nevidljiva, tako da se o njoj obično i ne govori, jer nanosene boje skrivaju donju masu od pogleda. Kod vajarstva je slučaj obrnut. Sve se zasniva na zapremini, pa se malo i retko pominje tanak sloj patine kao sastavni deo celovite zamisli.

U ranija vremena nije uvek bilo tako. Podloga je imala jasniju ulogu u slikarstvu, a nanosi boja u vajarstvu. Setimo se samo egipatskih slika u grobnicama. Kod njih podloga pokazuje jedva primetne razlike u dubinama pojedinih površina, obično i različito obojenih, tako da bi se teorijski te zidne slike mogle uvrstiti i u plitke reljefe. Setimo se takođe i grčkih skulptura, na osnovu kojih smo i razvili svoja shvatanja o postojanju čistog vajarskog jezika, u jednom vremenu kada su kiše, vetrovi i zatrpavanja već bili sprali boje kojima su one nekad bile pokrivena. Razlikovanje podloge od nanosa nije, dakle, tako bezazlen putokaz u umetničkom radu, kao što se to može pričinjavati. Pogotovu se ne može prenebregavati metodološki postupak koji proizilazi iz pomenutog razlikovanja i na njemu izgrađuje novu stvaralačku koncepciju. A to je ono što je učinio Balša Rajčević.

Njegov se rad nadovezuje kao dalja faza jednog idejnog kretanja na otkrića nekih vajara, pripadnika pop-arta, kao što je Oldenburg i nekih slikara, pripadnika evropske grupe »Podloge-površine«, kao što su Luis Ken (Cane), Žan-Pjer Pensmen (Jean-Pierre Pincemin), Mark Devad (Marc Devade). Nastavlja se na njih samo utoliko što se bavi sličnim pitanjima, koja nastaju usled novih postupaka u radu, po kojima se drugačije tretiraju odnosi između podloge i nanosa, te slobodno ispoljava njihovo prisustvo.

Rajčević je u prvoj fazi svoga rada, između 1974. i 1982, rešavao pitanja koja su imala kao temu razmekšavanje površinskih slojeva na čvršćim strukturama, i raspadanje srži predmeta koje izbija na njihovu površinu. Tačnije, on ih je na sebi svojstven način sažimao i objedinjavao jednostavnim, inspirisanim i sintetičnim videnjem. Ako se naklonost ka izražavanju mekog preko tvrdog na epidermu tih skulptura može povezivati sa pop-artom, isticanje podloge u vidu proste i pravilne geometrijske strukture ima bliskost sa iskustvima grupe »podloge-površine«, bez obzira što autor u to vreme nije morao znati za njeno postojanje. Rajčević je te dve likovne ideje spojio, jer je za tim osećao potrebu, u cilju isticanja treće, koja je isto toliko mislena, simbolička i futurološka, koliko i plastična i dekorativna, a sa pomenutim pojavama u Americi i Evropi nema nikakve bliskosti. Pravilna geometrijska tela, simboli logike i reda, čak i i osećanja veličanstvenosti, dobila su površine koje su se mestimično otapale i prelazile u razmekšano i tečno stanje, da bi se misao posmatrača uputila ka mogućnosti kraja te iste logike i reda, odnosno povratka na magmu ili na primitivne biološke procese. Aluzije su dovoljno obuhvatne i jasne, plastično izražene, da bi potpuno prionule uz današnja osećanja zebnje i naopakih slutnji, što Rajčevićevom poduhvatu pridaje snagu i originalnost. Samo je u jednom slučaju, po sličnoj metodologiji razdvajanja unutrašnjeg i spoljašnjeg, nastao drugačiji efekat — kod spomenika u Čupriji. Tu su se mermerni blokovi rasprskali da bi iz svog središta propustili svetlost. Iz rascepa čvrste mase spomenika izvire fluidno zračenje, kao pri erupcijama zvezda u kosmičkim daljinama. Ali se zračenje ovde odnosi na ljude, a raspuknuta masa na doba okupacije.

Tokom poslednje dve godine Rajčevićeva istraživanja su se nastavila. Sredstva su postala sažetija, a misli konkretnije. Kao da je umetnik izvukao iz prethodnih iskustava ono što je još suštastvenije i čitljivije u njegovom kreativnom razlikovanju podloge i nanosa, skulpturalnog i prostornog prema slikarskom i površinskom. Jedini radni elementi postali su PVC-cevi od plastike za vodoinstalacije, koje izrađuje fabrika u Lučanima i nitro i nextel boje, čija je trajnost osigurana. Već se po tim podacima može prosuditi da su umetnikova dela bliska sa industrijskom proizvodnjom, mada mogu imati kritičko značenje i,

katkad, humoristično skretanje misli baš u odnosu na njih. Za razliku od ranije građene podloge, ovde je ona sačinjena od gotovih predmeta, koji se nabavljaju u delovima standardnih dimenzija, dok su nanosi, takođe industrijskog karaktera, preneti mehaničkim putem, uz pomoć air-brush pištolja. Mestimični dodaci, kao slavine ili postolja, pričvršćeni su zavrtnjem ili livenjem.

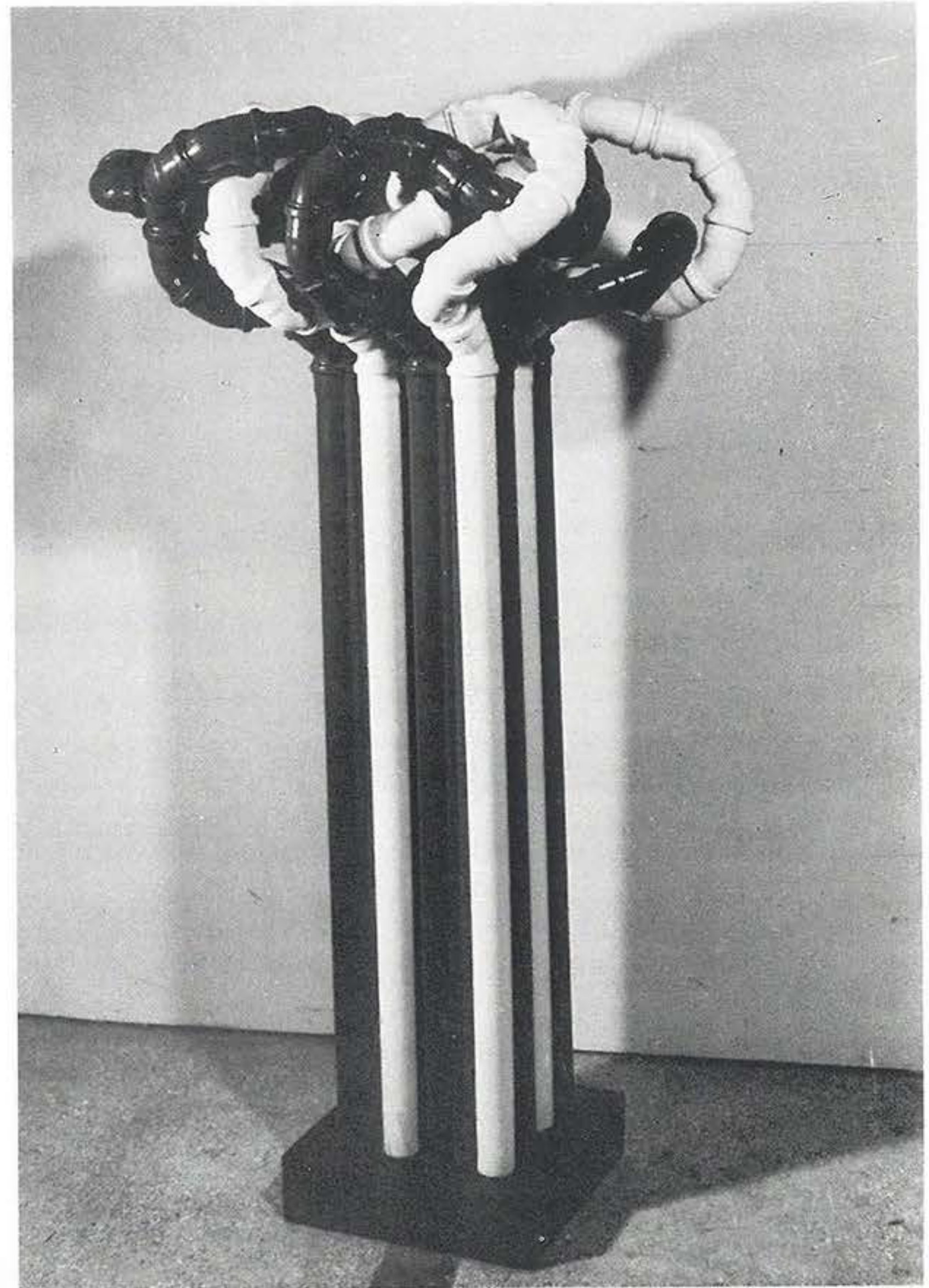
Međutim, svi ti industrijski materijali i postupci stavljeni su u službu ideje približavanja prirodi, upravo lečenju nostalgije za njom, koju oseća svaki gradski čovek. Paradoks je tim veći što se ova težnja ostvaruje preko industrije, prvog i najvećeg neprijatelja prirode i normalnog ekološkog razvitka. Kao da se ovde taj neprijatelj kažnjava ili primorava da javno prizna svoju grešku i popravi svojim silama ono što je uništio. Skulpture aludiraju na stablo, na grane koje vetar savija, na rogove ovna, na strasni zagrljaj, na morske korale (i oni stradaju u poslednje vreme od zagađenja), na klijanje i ljubav.

U principu postoje dva načina da se gotovi predmeti upotrebe u skulpturi. Jedan bi bio u korišćenju njihovih plastičnih vrednosti, kao što je nekad Pikaso upotrebio upravljač i sedlo bicikla da bi stvorio glavu bika, a drugi bi se sastojao u isticanju njihove upotrebne vrednosti u životu, ili njihovog simboličkog značenja u govoru ili u snu. Dišanov točak bicikla, da ostanemo kod istih predmeta, ne gubi uopšte svoja svojstva u poznatoj skulpturi iz 1912. On se čak i okreće. A mastionica na glavi jedne razgolićene dame, zajedno sa uvlakom i klipom kukuruza u Dalijevoj skulpturi, asocira na uzdržane želje njenih udvarača.

Rajčević ne pristaje ni na jedan od dva načina upotrebe. Upravo, on i ovde pristupa njihovom duhovitom objedinjavanju. Kada, na primer, u svom delu »Triptih« rešava tri različita načina sklapanja cevi: jednostavan, uz blaga iskrivljenja, složeniji i najsloženiji, uživatelj istovremeno ima utisak cevi nekog hidranta, al isto tako i apstraktnog pojma zapetljavanja, mehaničkog ili biološkog. Pomišlja na krvne sudove i organe za varenje, uz sasvim diskretnu aluziju na nesklad i složenost života, možda pojedinca, a možda i društva. Nije isključeno da će jednog dana, kada umetnost bude obuhvatila sve segmente života, u staklenom ormanu nekog požarnog hidranta cevi biti slagane po Rajčevićevim predlozima.

I drugi motivi poseduju čudnu homogenost između sredstava izražavanja i sugestivnosti dela. Biljke od cevi ukazuju i na kapilare, na strujanje koje u njima teče, a isto tako stavljaju u vezu industrijsku gradnju sa rašćenjem živih bića, podsećajući na jedan način mišljenja po kojem je svaka ljudska misao ili delatnost ujedno sastavni deo prirode, kao što je to i umetnost. Male cevčice, koje predstavljaju klijanje, streme očigledno na više i na sticanje svojih izraslina. Rajčevićeva skulptura se zasniva na jednom novom načinu prostornog mišljenja i na novoj metodologiji rada da bi obelodanila ubedljivu moć povezivanja misli i plastičnih utisaka, vezujući se svim sponama za egzistencijalna pitanja svoga vremena.

Aleksa Čelebonović

Balša Rajčević rođen je 23. VII 1941. godine u Beogradu. Akademiju za primenjene umetnosti, vajarski odsek, završio je 1965. i Istoriju umetnosti 1978. godine. Bavi se likovnom kritikom od 1972. godine. Objavio preko 150 likovnih kritika. Član ULUS-a, ULUPUDS-a i Udruženja likovnih kritičara Srbije. Skulpturu redovno izlaže od 1968. godine.

SAMOSTALNE IZLOŽBE:

- 1975. Beograd, Galerija 73
- 1976. Rim, Galerija Fidija
- 1978. Beograd, Likovna galerija Kulturnog centra Beograda
Beograd, Paviljon Cvijete Zuzorić
Niš, Narodni muzej
- 1980. Čačak, Galerija Nadežde Petrović
- 1981. Prokuplje, Narodni muzej
- 1982. Zaječar, Narodni muzej
Beograd, Galerija Kolarčevog univerziteta
- 1983. Beograd, Galerija 42
Bor, Muzej metalurgije i rudarstva
- 1984. Beograd, Galerija Kulturnog centra

GRUPNE IZLOŽBE:

- 1968. Beograd, Vojnici likovni umetnici
- 1969. Rijeka, Bijenale mladih
Bled, Izložba za stranu javnost
Kairo, Savremena jugoslovenska umetnost
- 1971. Rijeka, Bijenale mladih
Beograd, Oktobarski salon, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
- 1973. Beograd, Oktobarski salon, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
- 1974. Beograd, Majski salon
- 1975. Beograd, Oktobarski salon Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Beograd, Praoblik i Galerija Kulturnog centra izbor Dragoša Kalajića
Beograd—Zagreb, Aktuelnosti u srpskoj umetnosti, izbor Đorđa Kadijevića
- 1976. Beograd, Oktobarski salon Paviljon »Cvijete Zuzorić«
- 1977. Beograd, BITEF, Aatelje 212, Ka praobliku i paraobliku, izbor Dragoša Kalajića
Murska Sobota, Jugoslovenski bijenale sitne plastike
Beograd, Oktobarski salon Paviljon »Cvijete Zuzorić«
- 1978. Beograd, Sarajevo, Umetnost Jugoslavije od 1970—1978.
Beograd, Oktobarski salon, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
- 1979. Beograd, Mladi od 1976—1977, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Beograd, Oktobarski salon, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Novi Sad, Osam beogradskih umetnika, Galerija R. Ćirpanova, Izbor Irine Subotić
Ljubljana, Srpski slikari i kipari, izbor Irine Subotić
Zagreb, Beogradski mladi umetnici, Galerija Karas, izbor Irine Subotić
- 1980. Beograd, Čačak, Lazarevac, Kruševac, Nova beogradski fantastika, Likovna galerija Kulturnog centra, izbor Dušana Đokića
Beograd, Oktobarski salon, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Pančevo, Srpski vajari
Arandelovac, »Mladi«
Beograd, Učesnici Simpozijuma u Arandelovcu, Salon Muzeja savremene umetnosti
Beograd, Aktivizacija muzeja, Muzej savremene umetnosti
Beograd, Kritičari su izabrali 1980, Likovna galerija Kulturnog centra
Beograd, Guča, Čačak, Novoizabrani članovi ULUS-a
Beograd, Izložba skulpture u slobodnom prostoru
- 1981. Beograd, Oktobarski salon, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Zagreb, Beograd, Simpozijum »Mermer i zvuci« — najnovija ostvarenja
Beograd, Prolećna izložba ULUS-a
Murska Sobota, Ingoldstadt, Jugoslovenski bijenale sitne plastike
Helsinki, Mladi beogradski umetnici — u organizaciji Muzeja savremene umetnosti
Pančevo, Prva pančevačka izložba, jugoslovenska skulptura
Sofija, Mladi beogradski umetnici, organizacija Muzeja savremene umetnosti
Beograd, Vračarski dani kulture, Galerija 42

- 1982. Beograd, Oktobarski salon, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Beograd, Vračarski dani kulture, Galerija 42
Beograd, Beogradski umetnici, Knjižara »Kultura«
Beograd, Crtež i sitna plastika, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Beograd, Prolećna izložba ULUS-a, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Beograd, Sarajevo, Izbor 1982. — autorska izložba Zorana Markusa, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Beograd, Novogodišnja izložba grafike, Grafički kolektiv Beograd
Beograd, Izlagači 1982, Galerija Kolarčevog univerziteta
Beograd, Istoričari umetnosti predstavljaju, Galerija Singidunum
Skoplje, Studio za savremenu obradu drveta iz Prilepa, Muzej savremene umetnosti Skoplje
- 1983. Beograd, Oktobarski salon, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Beograd, Nove pojave u jugoslovenskoj umetnosti sedamdesetih godina, Muzej savremene umetnosti
Beograd, Kragujevac, Prolećni salon ULUS-a
Beograd, Crteži i sitna plastika, Paviljon »Cvijete Zuzorić«
Murska Sobota, Jugoslovenski bijenale sitne plastike
Pančevo, Druga pančevačka izložba jugoslovenske skulpture
Pariz, 169 slikara, grafičara i skulptora, Salles Sandoz
Arandelovac, 6x6 — autorska izložba Aleksandra Bogojevića
Beograd, Vračarski dani kulture, Galerija 42
Beograd, Jugoslovenska skulptura posle 1950 godine, Legat M. i R. Čolakovića (iz zbarke Muzeja savremene umetnosti)

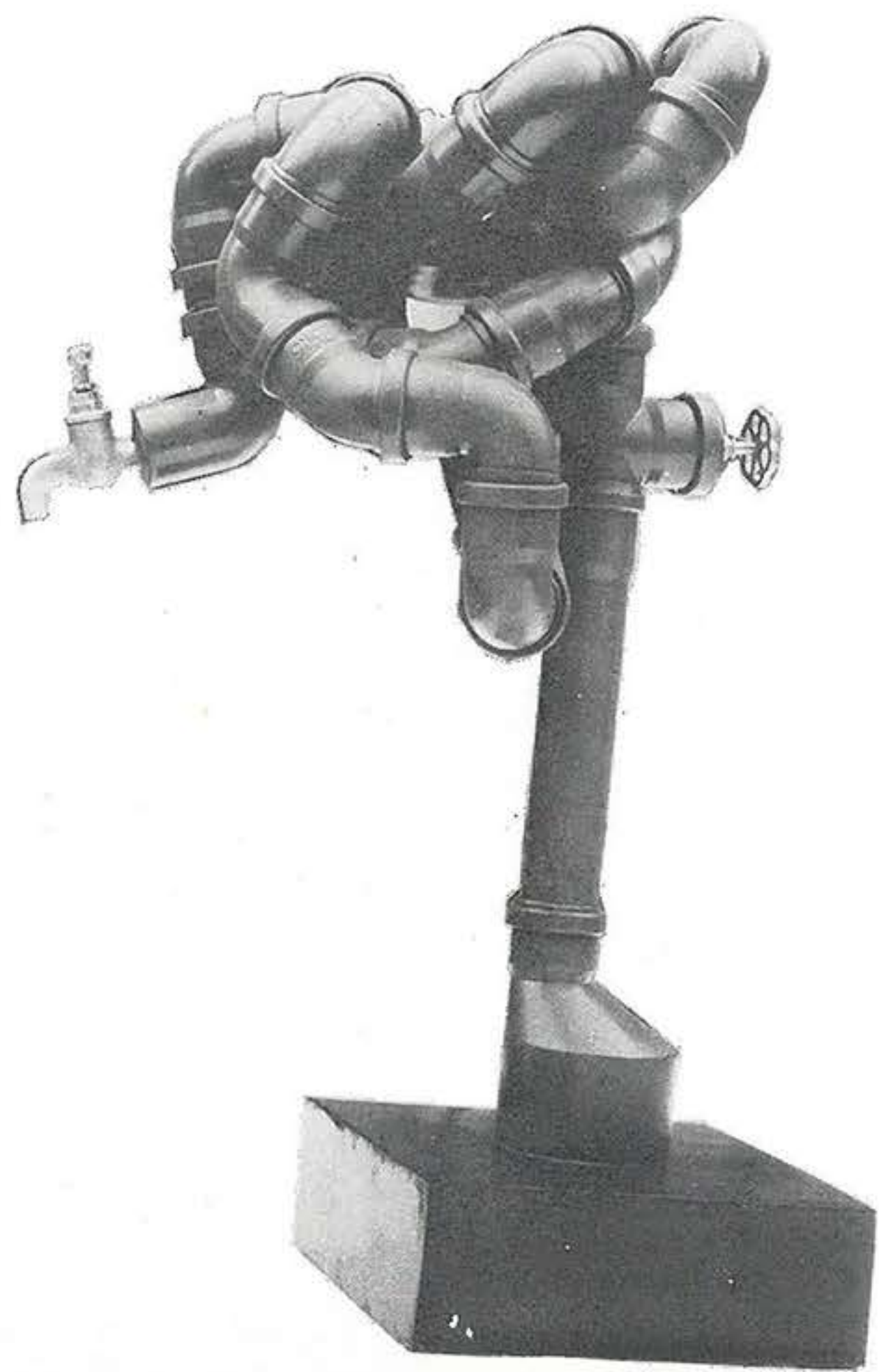
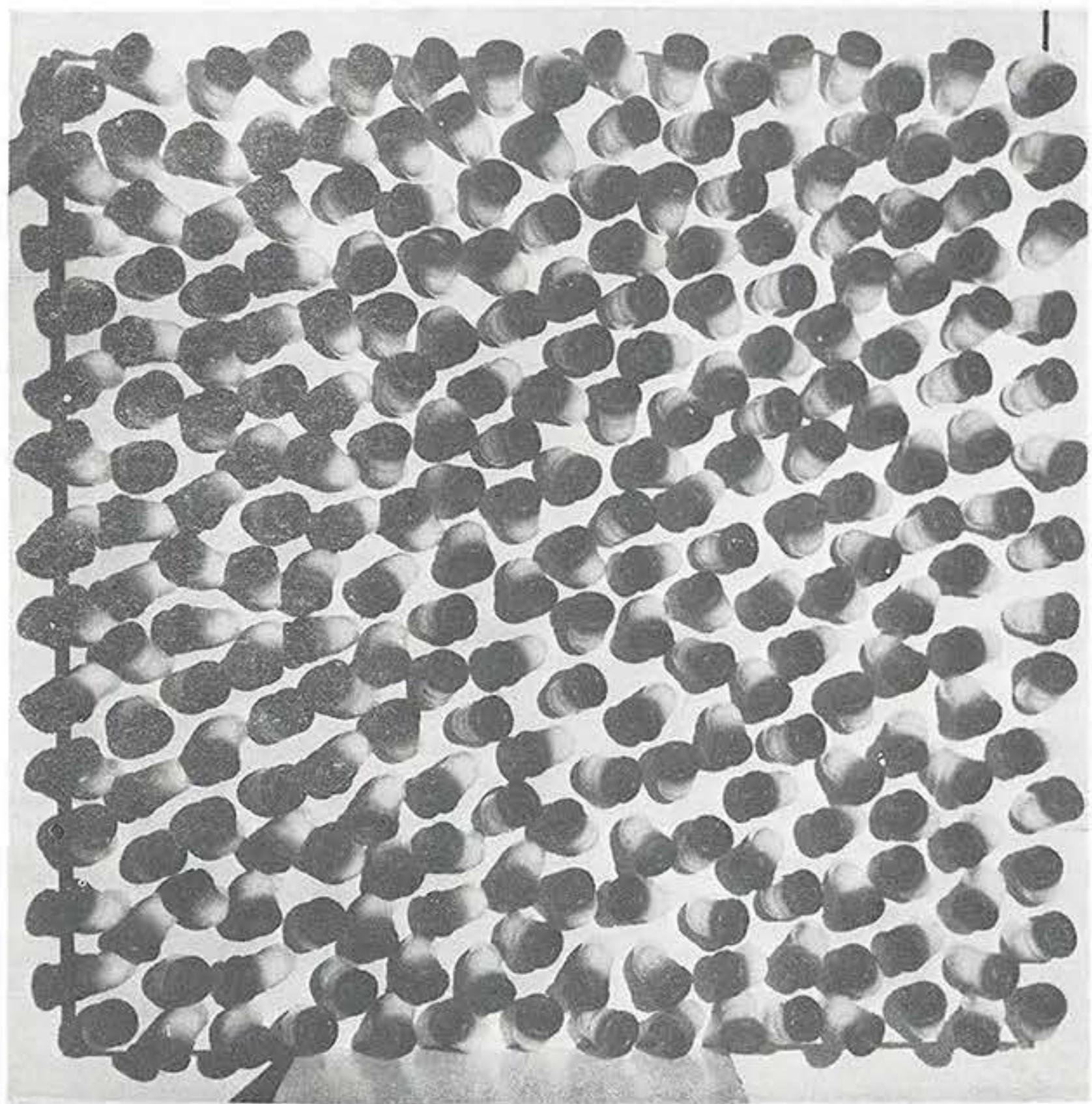
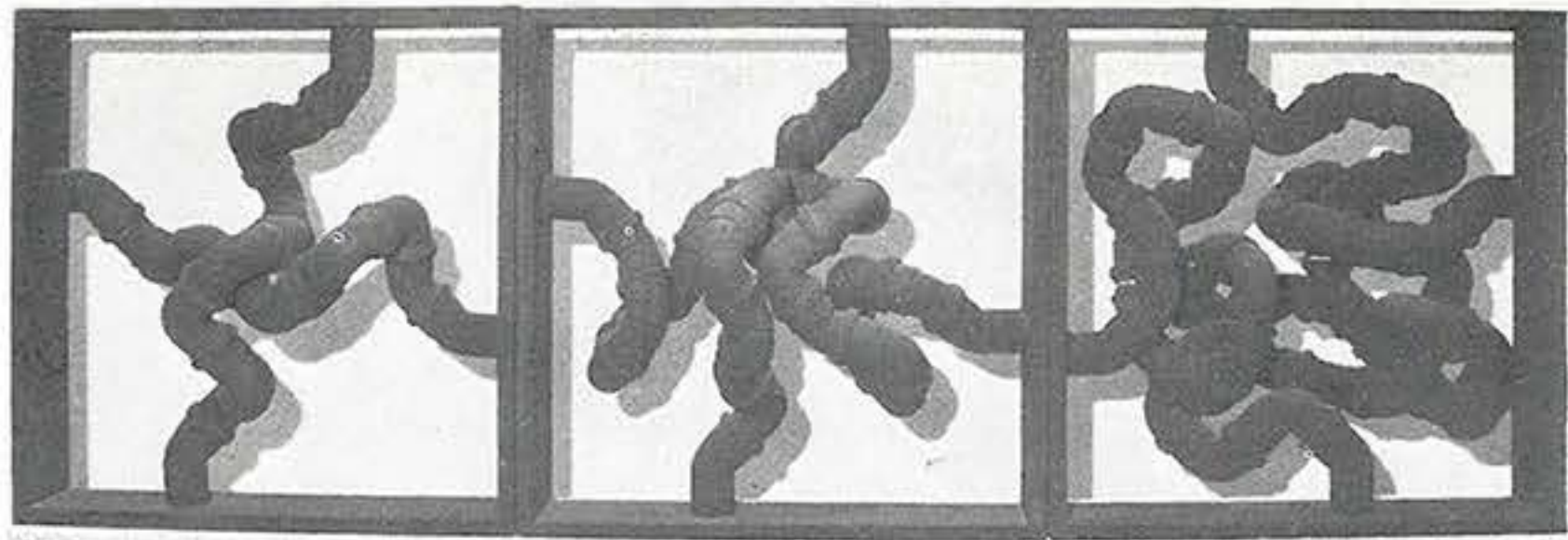
NAGRADE

- 1975. Beograd, Nagrada časopisa »Umetnost« na Oktobarskom salonu
- 1978. Beograd, Nagrada SIZ-a kulture Beograd za najuspešnije izložbe u beogradskim galerijama
Beograd, Godišnja nagrada ULUPUDS-a
- 1981. Murska Sobota, Nagrada na bijenalu sitne plastike

Radovi se nalaze u Muzeju savremene umetnosti u Beogradu, Narodnom muzeju u Nišu, Narodnom muzeju u Prokuplju, Mermer i zvuci Arandelovac, Modernoj galeriji u Vala Luki, Modernoj galeriji u Murskoj Soboti, Narodnom muzeju u Kraljevu i Zaječaru, Zbirci simpozijuma za savremenu obradu od drveta u Prilepu, na glavnom trgu u Čupriji.

BIBLIOGRAFIJA

- Slobodan Ristić: Objekti Balše Rajčevića, hronika Radio Beograda, 13. 3. 1975.
- Pavle Vasić: Metamorfoza Balše Rajčevića, Politika, 23. 3. 1976.
- Slobodan Ristić: Predgovor kataloga o samostalnoj izložbi, Rim, 1976.
- Pavle Vasić: Metamorfoza Balše Rajčevića, Politika, 23. 3. 1976.
- Zoran Markuš: Anamorfoze Balše Rajčevića, Borba, 25. 3. 1975.
- Đorđe Kadijević: Anamorfoza, NIN, 23. 3. 1975.
- Đorđe Kadijević: Naizgled sporno, NIN, 18. 6. 1978.
- Đorđe Kadijević: Predgovor kataloga o samostalnoj izložbi u Galeriji 73, Beograd, 1975.
- Đorđe Kadijević: Objekti Balše Rajčevića, časopis »Umetnost« br. 41—42, 1975.
- Đorđe Kadijević: Venerin bok, povodom izložbe kolaža, NIN, 16. 5. 1982.
- Dragoš Kalajić: Predgovor kataloga autorske izložbe »Praoblik«, 1975.
- John Hart: Balša Rajčević, Daly American, 21. 3. 1976.
- Kosta Vasiljković: Balša Rajčević, časopis »Umetnost«, 2. 7. 1978.
- Kosta Vasiljković: Kraha dogmatizma, »Politika ekspres«, Beograd, 2. 6. 1982.
- Dušan Đokić: Balša Rajčević, časopis »Umetnost« br. 64—65, Beograd, 1979.
- Dušan Đokić: Predgovor kataloga o samostalnoj izložbi u Likovnoj galeriji Kulturnog centra Beograda, Beograd, 1978.
- Dušan Đokić: Kolaži Balše Rajčevića, časopis »Venac«, Kruševac, septembar 1982.
- Sreto Bošnjak: Predgovor kataloga o samostalnoj izložbi u Narodnom muzeju, Niš, 1978.
- Irina Subotić: Osam beogradskih umetnika, predgovor kataloga, Galerija RU »Radivoje Ćirpanov«, Novi Sad, 1980.
- Irina Subotić: Beogradski mladi umetnici, predgovor kataloga, Salon galerije »Karas«, Zagreb, 1980.
- Irina Subotić: Predgovor kataloga o samostalnoj izložbi u Galeriji KNU, Beograd, 1982.
- Aleksandar Basin: Kolaži Rajčevića, Razgledi po svetu, Ljubljana, 1982.
- Aleksandar Bogojević: Predgovor o samostalnoj izložbi u Galeriji »Nadežde Petrović«, Čačak, 1981.
- Aleksandar Bogojević: Predgovor autorskog izbora »6x6«, Arandelovac, 1983.
- Dušan Kabić: Slike i skulpture Balše Rajčevića, »Borske novine«, 1983.

SPISAK RADOVA

1. Vetar, 1979, kombinovana tehnika, 120 x 95 x 54 sm
2. Stablo, 1979, kombinovana tehnika, 180 x 80 x 75 sm
3. Rogovi, 1980, kombinovana tehnika, 100 x 82 x 30 sm
4. Stablo, 1981, kombinovana tehnika, 145 x 75 x 65 sm
5. Bez naslova, 1981, kombinovana tehnika, 150 x 150 x 10 sm
6. Klijanje, 1981, kombinovana tehnika, 150 x 150 x 10 sm
7. Vrelo života, 1982, kombinovana tehnika, 70 x 40 x 30 sm
8. Stablo, 1982, kombinovana tehnika, 100 x 40 x 40 sm
9. Korali, 1982, kombinovana tehnika, 52 x 40 x 30 sm
10. Stablo, 1982, kombinovana tehnika, 95 x 35 x 35 sm
11. Zagrljaj, 1982, kombinovana tehnika, 120 x 20 x 20 sm
12. Vrelo života, 1983, kombinovana tehnika, 92 x 73 x 40 sm
13. Prsti, 1983, kombinovana tehnika, 112 x 30 x 30 sm
14. Bujanje, 1983, kombinovana tehnika, 65 x 65 x 57 sm
15. Triptih, 1983, kombinovana tehnika, 3 kom. 60 x 60 x 30 sm
16. Snop, 1983, kombinovana tehnika, 80 x 16 x 16 sm
17. Otpor, 1983, kombinovana tehnika, 65 x 30 x 30 sm
18. Metamorfoze, 1983, kombinovana tehnika, 6 kom. 50 x 17 x 17 sm
19. Talasasti proboj, 1983, kombinovana tehnika, 100 x 45 x 37 sm
20. Razvoj, 1983—1984, kombinovana tehnika, 12 kom. 22 x 15 x 12 sm
21. Raklja, 1984, kombinovana tehnika, 145 x 107 x 70 sm

Svi radovi su izvedeni od: PVC elemenata, nitro i nextel boja i drveta

